

La figureta d'Imhotep de Torre d'en Galmés, una nova interpretació

Irene Riudavets González *

Durant la campanya d'excavació dirigida per Guillem Rosselló Bordoy l'any 1974 al recinte de taula del poblat de Torre d'en Galmés es va fer una troballa del tot singular: una figureta de bronze que representa el déu egipci Imhotep, la primera persona no pertanyent a la reialesa de la qual tenim vertadera constància. Imhotep és cèlebre, sobretot, perquè va ser l'arquitecte de la primera piràmide, la del faraó Djoser de la Dinastia III de l'Imperi Antic, tot i que també se li va reconèixer la seva faceta de metge quan el van convertir en el patró d'aquest ofici. Juntament amb la figureta, van aparèixer un petit grup d'objectes associats que constava de dues petites llancetes, també de bronze, i una urna quadrangular de pedra.

Aquest conjunt es va trobar *in situ*, tot i que lleugerament desplaçat, dins una estructura arquitectònica clarament reservada per al culte: el recinte de taula. Sigui com sigui, podem afirmar amb seguretat que aquestes estructures estaven en ús durant el segle III i II aC.

Recinte de taula de Torre d'en Galmés. La marca mostra el lloc exacte de la troballa de l'Imhotep i els objectes associats

L'estatueta és un exemple concret d'una tipologia d'escultura votiva egípcia típica de la Baixa època; sobretot, en tenim exemples fabricats entre els segles VII i VI aC (època Saïta). Hi ha molts exemplars gairebé iguals o, si més no, molt similars a diferents museus del món, com ara el British Museum, el Louvre o el Boston Museum of Fine Arts. Tot i així, es tracta de col·leccions en les quals o no se sap la procedència original de les estatuetes, o bé que provenen d'Egipte, més concretament de Saqqara, on es troben en major quantitat.

La figura de bronze d'Imhotep trobada a Torre d'en Galmés té una altura d'uns 15 cm. La seva conservació en general és bastant bona, tot i que, com és evident, es va haver de fer un procés de restauració i consolidació de la peça en el seu moment. S'aprecia una fractura a la part del front. L'objecte és de factura clarament egípcia, cosa que es pot deduir gràcies a l'observació i comparació de la figura amb els centenars d'exemples provinents de l'altiplà de Gizeh.

Es tracta d'una troballa excepcional en molts sentits. Ja de per si és interessant trobar una estatueta egípcia fora del seu lloc d'origen, tot i que això seria relativament comú si tenim en compte el vast comerç que tenia lloc durant la protohistòria pel Mediterrani. Però el que realment dóna més rellevància a l'Imhotep menorquí és que es tracta de l'únic exemple documentat actualment d'una estatueta d'aquestes característiques fora d'Egipte, dins un context arqueològic molt concret, i això no pot tenir una explicació tan senzilla com la tradicional, la d'un simple intercanvi comercial.

Figurina de bronze d'Imhotep, actualment exposada al Museu de Menorca

Tot això permet proposar que la qüestió és més profunda del que semblava inicialment. Si simplement es tractés d'un be de prestigi, no tindria molt de sentit trobar la figurina dins el santuari i col·locada de la manera que s'ha exposat. És interessant pensar, doncs, que la persona responsable del conjunt sabia el que feia i coneixia el culte al déu. Resulta quasi obvi que l'element protagonista del conjunt és la figura d'Imhotep com a metge; per això es pot pensar que si no hi havia ningú a Torre d'en Galmés que conegués el veritable significat de la deïtat de primera mà, els comerciants que van portar l'estatueta a l'illa van transmetre alhora als indígenes aquest coneixement. Però això, com a mínim, resulta difícil d'explicar.

S'ha de tenir en compte que no es té constància de la llengua que parlaven els talaiòtics, ni tampoc de la família a què pertanyia. S'ha proposat que per als intercanvis comercials amb estrangers hi devia haver qualque sistema simple de comunicació bàsica, que probablement no hauria estat adequat per transmetre conceptes de caire tan abstracte i simbòlic.

És força interessant, també, el fet que es trobés situat en un espai arraconat del recinte de taula i no en un lloc destacat, fet que dóna a entendre clarament quin és l'element més important del recinte: la taula central. Si es tractés d'un element relacionat amb el culte principal al qual anava dedicat el recinte, podrien haver dipositat l'Imhotep al peu de la taula; però no va ser el cas. D'aquesta manera podria ser que una persona —diguem-li el metge estranger— prengués d'alguna forma prestat un racó del santuari per una senzilla raó: era el recinte sagrat del poblat i, com a tal, el seu déu també havia de ser allà. Si aquesta persona s'hagués creat una reputació dins el poblat, la gent indígena li ho podria haver permès, complint així el seu doble objectiu: integrar-se dins una nova societat amb una cultura diferent que no era la seva, sense renunciar completament a les pròpies creences religioses en un procés simbiòtic, aconseguint així un equilibri.

Tampoc no seria un fet aïllat que un metge egipci sortís de les fronteres del seu territori. De fet, va ser una pràctica més o menys habitual i de la qual hi ha documentats alguns casos en època de l'Imperi Nou; casos que confirmen que la fama de la medicina, i en concret dels metges egipcis, traspassava els límits del Doble País. Homer ja afirmava, a *L'Odissea*, que a Egipte «tot home és metge», fent referència a l'alt grau de coneixement que tenien en aquest camp.

El fet de proposar que el possible estranger establert a Menorca fos un metge recau bàsicament en dues raons: la primera és que Imhotep, sobretot a la Baixa Època, és conegut principalment per la seva faceta de metge, és el patró de l'ofici, i la segona que, com hem vist, no era estrany que la fama dels metges egipcis els exigís algunes vegades sortir d'Egipte, i aquest podria haver-se embarcat en una nau de comerciants (grecs o fenicis) que va recalcar a Menorca i, per algun motiu, s'hi va quedar.

Finalment, cal constatar i reiterar que es tracta d'una troballa excepcional, no només pel fet, com hem dit, de localitzar-la fora d'Egipte, sinó perquè és l'únic exemplar d'aquesta estatueta trobat en un context arqueològic tan concret com és el recinte de taula de Torre d'en Galmés.

* Màster interuniversitari en Història i Ciències de l'Antiguitat (UCM-UAM)